

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Administracinis departamentas
2017 03 20*

KETVIRTASIS SKYRIUS

BYLA BIRŽIETIS PRIEŠ LIETUVĄ

(Petición Nr. 49304/09)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2016 m. birželio 14 d.

Šis sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Biržietis prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Ketvirtasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininko Andrés Sajó,
teisėjų Vincent A. De Gaetano,
Nona Tsotsoria,
Krzysztof Wojtyczek,
Egidijaus Kūrio,
Iulia Motoc,
Gabriele Kucsko-Stadlmayer

ir *skyriaus kanclerės* Marialena Tsirli,
po svarstymo uždarame posėdyje 2015 m. gegužės 24 d.,
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Rimantas Biržietis (toliau – pareiškėjas), 2009 m. rugpjūčio 31 d. Teismui pateikęs peticiją (Nr. 49304/09) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.
3. Pareiškėjas teigia, kad draudimas jam auginti barzdą kalėjime pažeidė jo teisę į privataus gyvenimo gerbimą pagal Konvencijos 8 straipsnį.
4. 2010 m. liepos 8 d. apie peticiją buvo pranešta Vyriausybei.

FAKTAI**I. BYLOS APLINKYBĖS**

5. Pareiškėjas gimė 1953 m. Patiltės kaime (Utenos r.).
6. Nuo 2006 m. lapkričio 20 d. pareiškėjas pradėjo atlikti laisvės atėmimo bausmę Marijampolės pataisos namuose. Jam buvo išaiškintos kalėjimo taisyklės, taip pat ir draudimas nuteistiesiems auginti barzdą (žr. šio sprendimo 17 punktą). Pareiškėjas pasirašė, patvirtindamas, kad su taisyklėmis jis susipažino ir jas suprato.
7. 2007 m. spalio 4 d. pareiškėjas pateikė Kalėjimų departamentui prašymą leisti jam auginti barzdą sveikatos sumetimais. Jis teigė, jog jam diagnozuota liežuvio onkologinė liga, taikyta spindulinė terapija, taigi skutimasis dirgina jo odą.

8. 2007 m. spalio 17 d. pareiškėją apžiūrėjo pataisos namų Sveikatos priežiūros tarnybos specialistai. Jų parengtoje pažymoje, nurodyta, kad ant pareiškėjo odos neaptikta sudirginimo žymių ir kad, remiantis paties pareiškėjo žodžiais, pagrindinė priežastis, kodėl jis norėjo auginti barzdą, buvo tai, kad jo elektrinis skustuvus buvo beveik sugedęs ir jam buvo per brangu įsigyti naują. 2007 m. spalio 23 d. Kalėjimų departamentas, remdamasis atliktos apžiūros išvadomis, pareiškėjo prašymą atmetė.

9. Vėliau pareiškėjas Kalėjimų departamentui pateikė dar vieną prašymą leisti auginti barzdą, bet 2007 m. lapkričio 19 d. jis buvo atmestas dėl tų pačių priežasčių.

10. 2007 m. gruodžio 5 d. pareiškėjas pateikė skundą Vilniaus apygardos administraciniam teismui. Jis tvirtino, kad barzdos auginimas kalėjime neuždraustas jokiais įstatymais, taigi Marijampolės pataisos namai neturėjo teisės tokio draudimo nustatyti savo vidaus taisyklėse. Jis taip pat teigė, kad šis draudimas, taikytas neatsižvelgiant į jo sveikatos problemas, sukėlė jam didelių dvasinių kančių ir pažeidė jo teises.

11. 2008 m. balandžio 21 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas pareiškėjo skundą atmetė. Teismas pripažino, kad įkalinimo įstaigos iš esmės gali reglamentuoti nuteistųjų barzdų auginimą, jei tai būtina dėl higienos priežasčių. Tačiau jis atmetė Kalėjimų departamento argumentą, kad draudimas auginti barzdą būtinas, kad būtų galima nuteistuosius operatyviai identifikuoti, ir konstatavo, kad toks suvaržymas prieštarauja reikalavimui integruoti asmenis į visuomenę. Todėl teismas padarė išvadą, kad draudimas pareiškėjui auginti barzdą prieštaravo aukštesnės galios teisės aktams ir nebuvo nei būtinas, nei proporcingas.

12. Tačiau 2009 m. kovo 24 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino. Visų pirma teismas pažymėjo, kad pareiškėjas neįrodė, kad jis negalėjo reguliariai skustis dėl sveikatos problemų (žr. šio sprendimo 8 punktą). Teismas taip pat pažymėjo, kad nors nuteistųjų žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės gali būti apribotos tik įstatymais, o ne žemesnio lygmens teisės aktais, noras užsiauginti barzdą negali būti laikomas tokia teise ar laisve. Todėl barzdos auginimas, jei jis nesusijęs su kitomis teisėmis, kaip antai religijos laisve, gali būti apribotas kalėjimo vidaus taisyklių. Galiausiai Vyriausiasis administracinis teismas manė, kad draudimas auginti barzdą gali būti pateisinamas kalėjimo administracijos poreikiu operatyviai identifikuoti nuteistuosius, todėl yra būtinas ir proporcingas.

13. 2009 m. gruodžio 15 d. pareiškėjas lygtinai paleistas iš Marijampolės pataisos namų.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

14. Svarbios Bausmių vykdymo kodekso nuostatos:

„5 straipsnis. Teisėtumo principas

<...>

2. Nuteistų asmenų teisių bei laisvių apribojimus ir nuteistų asmenų pareigas nustato tik Lietuvos Respublikos įstatymai.

3. Nuteistojo elgesį gali suvaržyti tik draudimas arba pareiga. Bausmės vykdymo institucija arba pareigūnas gali veikti tik įstatymų nustatytais būdais ir priemonėmis <...>.

12 straipsnis. Bendrosios nuteistųjų pareigos

1. Nuteistieji privalo vykdyti įstatymų reikalavimus ir laikytis jiems nustatytų elgesio taisyklių.

2. Nuteistieji privalo vykdyti bausmės vykdymo institucijos, įstaigos arba pareigūno nurodymus ir įsakymus <...>

110 straipsnis. Specialiosios nuteistųjų, kuriems paskirta laisvės atėmimo bausmė, pareigos

1. Laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji privalo:

1) laikytis nustatytos pataisos įstaigų tvarkos;

2) vykdyti pataisos įstaigos administracijos reikalavimus; <...>

116 straipsnis. Pataisos įstaigų vidaus tvarka

Pataisos įstaigose nustatoma reglamentuota vidaus tvarka. Nuteistieji pasirašytinai supažindinami su jų teisėmis, pareigomis ir draudimais.“

15. Byloje nagrinėjamu metu Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d., susijusiose dalyse buvo nustatyta:

„XI. Laisvės atėmimo režimas – viena iš nuteistųjų pataisos priemonių

73. Laisvės atėmimas jau pats savaime yra bausmė. Todėl laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygos ir režimas pataisos įstaigose, išskyrus jo elementus, kuriuos pateisina nuteistųjų izoliavimas bei būtinybė palaikyti jų drausmę, neturi didinti nuteistųjų kančių <...>

XXI. Higienos ir priešepideminių taisyklių laikymasis pataisos įstaigose

255. Pataisos įstaigų personalas, lankytojai ir nuteistieji privalo griežtai laikytis higienos ir priešepideminių taisyklių bei reikalavimų.

257. Naujai atvykusiems į pataisos įstaigas nuteistiesiems atliekamas sanitarinis švarinimas, jie nusiprausia duše. Pataisos įstaigų personalui draudžiama reikalauti, kad nuteistieji nusikirptų plikai, jeigu nėra gydytojo rašytinio patvirtinimo, kad tai reikalinga dėl sveikatos ar higienos <...>

258. Ne rečiau kaip kartą per savaitę nuteistiesiems suteikiama galimybė nueiti į pirtį, gauti išskalbtą patalynę ir apatinius drabužius, taip pat nuolat naudotis kirpėjo paslaugomis <...>“

16. Byloje nagrinėjamu metu Lietuvos higienos normos HN 76:1999, patvirtintos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. spalio 2 d., susijusiose dalyse buvo nustatyta:

„13.14. Nuteistieji ir kalinamieji pagal nustatytą grafiką turi maudytis dušuose arba pirtyje ne rečiau kaip vieną kartą per 7 dienas, periodiškai kirptis ir skutis.“

17. Byloje nagrinėjamu metu Marijampolės pataisos namų vidaus tvarkos taisyklėse, patvirtintose Marijampolės pataisos namų direktoriaus 2006 m. liepos 26 d. įsakymu, kaliniams buvo nustatyti įvairūs apribojimai, įskaitant draudimą laikyti ir vartoti alkoholinius gėrimus ir narkotines medžiagas, laikyti naminius gyvūnus, rūkyti, išskyrus tam specialiai skirtas vietas, pasidaryti tatuiruotę ar padaryti ją kitam asmeniui. Šio dokumento 3.18 punkte buvo nurodyta:

„3. Draudžiama: <...>

3.18. užsiauginti barzdą; <...>“

18. Byloje nagrinėjamu laikotarpiu draudimas užsiauginti barzdą taip pat buvo nustatytas Lukiškių tardymo-izoliatoriaus kalėjimo, taip pat Alytaus ir Pravieniškių pataisos namų vidaus tvarkos taisyklėse, patvirtintose tų įstaigų vadovų.

19. 2008 m. rugpjūčio mėn. Seimo kontrolierė gavo Pravieniškių pataisos namuose laisvės atėmimo bausmę atliekančio kalinio skundą, kad jam skirta penkių dienų kalėjimo vienutėje bausmė už tai, kad jis atsisakė nusiskusti barzdą bei ūsus. Seimo kontrolierė pažymoje Nr. 4D-2008/2-1015 konstatavo:

„7. <...> Seimo kontrolierės nuomone, reikalavimas periodiškai kirptis ir skutis nereiškia reikalavimo palaikyti administracijos nustatytą, trumpą, plaukų ilgį ar būti nuolat nusiskutusiam, o tiesiog įtvirtina elementarią higienos taisyklę, kad plaukai ar barzda nebūtų auginami be jokios priežiūros <...>

9. Pažymėtina, jog Pravieniškių 3-iejų pataisos namų pateiktuose dokumentuose nenurodoma, jog atvykimo į įstaigą metu pareiškėjo išvaizda būtų buvusi netvarkinga, neatitinkanti higienos reikalavimų ar kad jis pats būtų buvęs pripažintas parazitinių ligų nešiotaju. Todėl Pravieniškių 3-iejų PN namų pareigūnai negalėjo reikalauti, kad jis nusiskustų barzdą.

10. Seimo kontrolierė taip pat palaiko Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomonę, kad pataisos namų administracijos argumentai dėl visuomenės interesų apsaugos („jeigu nuteistasis atlikdamas laisvės atėmimo bausmę užsiaugintų norimo ilgio plaukus, barzdą ar žandeną, tai jo pabėgimo iš įkalinimo vietos atveju dėl veido išvaizdos pasikeitimo būtų apsunkinta arba pasidarytų neįmanoma jo paieška“) negali būti pripažįstami tinkamais, nes jie grįsti prielaidomis <...>

11. <...> Nepaneigiant pataisos įstaigų administracijos pareigos užtikrinti pataisos įstaigų ir jose esančių asmenų apsaugą bei vidaus tvarką, manytina, jog bausmę atliekantiems nuteistiesiems turėtų būti leidžiama auginti barzdas, o pastebimai pasikeitus jų išvaizdai, įstaigos administracija galėtų pakeisti jų asmens identifikavimo ženklus, išskyrus tuomet, kai nuteistieji piktnaudžiauja tokia teise.“

Seimo kontrolierė taip pat nurodė, kad draudimas kaliniams užsiauginti barzdą neatitinka aukštesnės galios nacionalinės teisės aktų reikalavimų ir rekomendavo Pravieniškių pataisos namų direktoriui suderinti įstaigos vidaus taisyklių nuostatas su minėtais teisės aktais.

III. TAIKYTINI TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI

20. Šioje byloje svarbios šios Ministrų Komiteto rekomendacijos Rec(2006)2 valstybėms narėms dėl Europos kalėjimų taisyklių, kuri buvo Ministrų Komiteto patvirtinta per 952-ąjį ministrų pavaduotojų posėdį 2006 m. sausio 11 d., dalys:

„Pagrindiniai principai

<...>

3. Asmenims, iš kurių atimta laisvė, turėtų būti taikomi minimaliai būtini ir atitinkantys paskirtą bausmę apribojimai <...>

Higiena

<...>

19.4. Turi būti įrengta tinkama įranga tam, kad kiekvienas kalinys galėtų prausti klimatinės sąlygas atitinkančioje temperatūroje, jei įmanoma, kiekvieną dieną, tačiau ne rečiau kaip du kartus per savaitę (arba dažniau, jei reikalinga) tam, kad būtų užtikrinti higienos reikalavimai.

19.5. Kalinių asmeniniai daiktai, drabužiai bei miegamosios vietos turi būti švarūs ir tvarkingi.

19.6. Kad kaliniai laikytųsi švaros, įstaigos vadovybė turėtų aprūpinti juos tualetu reikmenimis bei valymo priemonėmis ir medžiagomis <...>

Bendri reikalavimai tinkamai tvarkai

49. Tinkama tvarka kalėjime turi būti palaikoma atsižvelgiant į saugumo, apsaugos ir drausmės reikalavimus, tuo pačiu sudarant kaliniams gyvenimo sąlygas kurios užtikrintų pagarbą žmogaus orumui, ir pasiūlant jiems plačią užimtumo programą, atitinkančią Taisyklių 25 paragrafą <...>

Garantijos

51.1. Apsaugos priemonės, taikomos kiekvieno kalinio saugiam kalinimui užtikrinti turi būti minimalios <...>“

21. Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – CPT komitetas) pranešime Turkijos vyriausybei po vizitų Turkijoje 2000 m. gruodžio 10–16 d., 2001 m. sausio 10–15 d., 2001 m. balandžio 18–21 d. ir 2001 m. gegužės 21–24 d. nurodyta:

„20. <...> Daug kalinių skundėsi, kad barzdos ar ūsai jiems buvo nuskusti prievarta <...>

21. <...> Delegacijos surinkta informacija apie priverstinį plaukų, barzdos bei ūsų nuskutimą akivaizdžiai rodo, kad daugeliu atveju nuskutimas buvo taikomas kaip bausmė.“

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

22. Pareiškėjas skundžiasi, kad įkalinimo įstaigoje jam uždrausta užsiauginti barzdą. Iš esmės jis remiasi Konvencijos 8 straipsniu, kuriame nustatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesais, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

A. Priimtinumai

1. Aukos statusas

23. Vyriausybė teigia, kad pareiškėjas negali tvirtinti, jog nukentėjo nuo tariamo 8 straipsnyje įtvirtintų teisių pažeidimo, nes jis jau paleistas iš įkalinimo įstaigos lygtinai, taigi draudimas užsiauginti barzdą jam nebegalioja.

24. Pareiškėjas šio argumento nekommentavo.

25. Teismas primena, kad pareiškėjui palankaus sprendimo ar priemonės iš esmės nepakanka, kad asmuo netektų „aukos“ statuso pagal Konvencijos 34 straipsnį, išskyrus atvejus, kai nacionalinės valdžios institucijos tiesiogiai ar iš esmės pripažino Konvencijos pažeidimą ir atlygino žalą (žr., be kitų, *Nada v. Switzerland* [GC], no. 10593/08, § 128, ECHR 2012, ir sprendime nurodytas bylas).

26. Teismas pažymi, kad nagrinėjamu atveju nacionalinės valdžios institucijos Konvencijos pažeidimo nepripažino ir žalos pareiškėjui neatlygino. Todėl Teismas mano, kad pareiškėjas neprarado aukos statuso, taigi šis pirminis Vyriausybės prieštaravimas atmetamas.

2. Piktnaudžiavimas peticijos teise

27. Vyriausybė teigia, kad pareiškėjas piktnaudžiavo individualios peticijos teise pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punktą, nes jo peticija buvo nesusijusi su jokių teisėtų interesu ir todėl akivaizdžiai neturėjo jokio realaus tikslo.

28. Pareiškėjas tvirtina, kad draudimas užsiauginti barzdą sukėlė jam rimtų dvasinių kančių, todėl savo peticija jis siekė žalos atlyginimo.

29. Teismas mano, kad jam pareiškėjo pateikti nusiskundimai rimti ir kad bylos medžiagoje nėra jokių duomenų, kurie liudytų apie piktnaudžiavimą

individualios peticijos teise. Todėl Vyriausybės pirminis prieštaravimas šiuo atžvilgiu turi būti atmestas.

3. *Nesuderinamumas ratione materiae*

30. Vyriausybė taip pat teigia, kad Konvencijos 8 straipsnis šioje byloje netaikytinas. Remdamasi sprendimu *Costello-Roberts prieš Jungtinę Karalystę* (1993-03-25, § 36, Series A no. 247-C), Vyriausybė teigia, kad ne kiekvienas aktas ar priemonė, galintys turėti neigiamą poveikį asmens fizinei ar dvasinei neliečiamybei, būtinai reiškia privataus gyvenimo apribojimą. Vyriausybė pažymi, kad byloje *Tig prieš Turkiją* ((dec.), no. 8165/03, 2005-03-24), Teismas nepateikė išvados, ar draudimas auginti barzdą savaime pažeidžia teisę į privataus gyvenimo gerbimą. Tą patį klausimą pareiškėjo byloje išnagrino Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (žr. šio sprendimo 12 punktą) ir konstatavo, jog vien noras auginti barzdą negali būti laikomas įstatymo saugomu žmogaus orumo elementu. Vyriausybė nurodo, kad pareiškėjo noras auginti barzdą nėra pagrįstas religinės išraiškos motyvais, be to, neįrodyta, kad barzdą jis būtų ilgai auginęs praeityje. Vyriausybė taip pat teigia, kad nacionalinio teismo proceso metu pareiškėjas netvirtino, kad draudimas auginti barzdą apribojo jo privatų gyvenimą, bet rėmėsi tik su sveikata susijusiais motyvais. Todėl Vyriausybė mano, kad pareiškėjo fizinė ir dvasinė neliečiamybė nenukentėjo tiek, kad patektų į Konvencijos 8 straipsnio taikymo sritį.

31. Pareiškėjas šio argumento nekomentavo.

32. Teismas primena, kad nėra jokios išsamios 8 straipsnyje vartojamos privataus gyvenimo sąvokos apibrėžties ir kad tai plati sąvoka (žr., be kitų, *Parrillo v. Italy* [GC], no. 46470/11, § 153, ECHR 2015). Ji apima, *inter alia*, asmens fizinės, psichologinės ir socialinės tapatybės aspektus, kaip antai teisę į asmens autonomiją ir vystymąsi (žr., be kita ko, *V. C. v. Slovakia*, no. 18968/07, § 138, ECHR 2011 (ištraukos)).

33. Be to, Teismas primena, kad asmens sprendimai dėl to, kaip jis pageidauja atrodyti viešose ar privačiose erdvėse, susiję su jo asmenybės išraiška, ir todėl patenka į privataus gyvenimo sąvokos taikymo sritį (žr. *S.A.S. v. France* [GC], no. 43835/11, § 107, ECHR 2014 (ištraukos), ir nurodytas bylas). Tokias išvadas jis anksčiau padarė dėl asmens apkirpimo (žr. *Popa v. Romania* (dec.), no. 4233/09, §§ 32-33, 2013-06-18) ir drabužių pasirinkimo (žr. *S.A.S. v. France*, minėtas pirmiau, § 107). Todėl Teismas mano, kad šios bylos aplinkybėmis sprendimas auginti barzdą buvo pareiškėjo asmenybės ir jo individualios tapatybės dalis ir pateko į privataus gyvenimo sąvokos taikymo sritį, vadinasi Konvencijos 8 straipsnis taikytinas.

4. *Nepatirta didelė žala*

34. Vyriausybė taip pat teigia, kad pareiškėjo skundas nepriimtinas, nes jis nepatyrė didelės žalos Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies b punkto požiūriu.

35. Pareiškėjas prieštarauja.

36. Teismas primena, kad priimtino kriterijus „didelė žala“ pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies b punktą pagrįstas mintimi, jog teisės pažeidimas, kad ir koks realus jis būtų vien teisiniu požiūriu, turi būti pakankamai rimtas, kad jį nagrinėtų tarptautinis teismas. Šio pakankamumo vertinimas yra reliatyvus ir priklauso nuo bylos aplinkybių. Pažeidimo rimtumas turi būti įvertintas atsižvelgiant ir į pareiškėjo subjektyvius jausmus, ir į objektyvius konkrečios situacijos ypatumus (žr. *Gagliano Giorgi v. Italy*, no. 23563/07, § 55, ECHR 2012 (ištraukos), ir nurodytas sprendime bylas).

37. Nagrinėjamu atveju įkalinimo įstaigos taisyklėmis pareiškėjui buvo uždrausta auginti barzdą, o tai, Teismo vertinimu, patenka į Konvencijos 8 straipsnyje vartojamos privataus gyvenimo sąvokos taikymo sritį (žr. šio sprendimo 33 punktą). Pareiškėjas neteigia patyręs kokių nors finansinių nuostolių. Tačiau jis nurodo, kad draudimas jam sukėlė dvasinių kančių, o Teismas nemato pagrindo šiuo subjektyviu vertinimu abejoti. Bet kokiu atveju Teismas mano, kad šioje byloje kyla klausimų dėl apribotos kalinių apsisprendimo dėl jų pageidaujamos išvaizdos laisvės, o tai, be abejo, yra svarbus principinis klausimas. Todėl Teismas nemano, kad galima atmesti šią peticiją remiantis Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies b punktu ir todėl atmeta šį pirminį Vyriausybės prieštaravimą.

5. Išvada dėl priimtino

38. Atmetęs Vyriausybės teiginius dėl priimtino, Teismas daro išvadą, kad peticija nėra nepriimtina ir kokiais nors kitais pagrindais, todėl turi būti pripažinta priimtina.

B. Esmė

1. Šalių teiginiai

39. Pareiškėjas skundžiasi, kad draudimas auginti barzdą prieštarauja įstatymams, privertė jį jausti pažeminimą ir sukėlė jam sielvartą.

40. Vyriausybė pripažįsta, kad pareiškėjo privatus gyvenimas buvo apribotas, bet šis apribojimas, Vyriausybės teigimu, atitiko Konvencijos 8 straipsnio 2 dalies reikalavimus.

41. Dėl atitikties įstatymams Vyriausybė pareiškė, kad draudimas kaliniams auginti barzdą buvo nustatytas Marijampolės pataisos namų vidaus taisyklėse, su kuriomis pareiškėjas buvo supažindintas iškart, kai tik buvo apgyvendintas šioje įstaigoje. Vyriausybė tvirtina, kad neatsižvelgiant į tai, jog šis draudimas nebuvo nustatytas aukštesnės galios nacionalinės teisės aktuose (pavyzdžiui, Bausmių vykdymo kodekse ar teisingumo ministro patvirtintose Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse), šiais teisės aktais kiekvienai pataisos įstaigai suteikta teisė nustatyti savo vidaus tvarką. Vyriausybė teigia, kad vidaus taisyklėse įtvirtintas draudimas auginti barzdą

atitiko tokius aukštesnės galios teisės aktuose įtvirtintus bendruosius principus, kaip poreikis palaikyti discipliną ir higieną tarp kalinių, taip pat užtikrinti jų saugumą ir tinkamą priežiūrą. Vyriausybė taip pat pažymi, kad bylai svarbiu metu toks draudimas galiojo visose Lietuvos pataisos įstaigose.

42. Dėl tikslo teisėtumo Vyriausybė nurodo, jog draudimu siekta palaikyti drausmę tarp kalinių ir užkirsti kelią netvarkai, taip pat užtikrinti jų priežiūrą, higieną ir tvarkingą išvaizdą.

43. Galiausiai, draudimo būtinumo ir proporcingumo klausimu Vyriausybė tvirtina, kad įkalinimas savaimė lemia tam tikrus kalinių pasirinkimo apribojimus, pavyzdžiui, reikalavimas dėvėti specialius drabužius gali būti pagrįstas poreikiu lengviau identifikuoti asmenis ir užkirsti kelią netvarkai (žr. *McFeeley et al. v. the United Kingdom* (dec.), no. 8317/78, 1980-05-15). Vyriausybė taip pat atkreipia dėmesį į ypatingą Lietuvos pataisos įstaigų pobūdį – jose kaliniai laikomi ne uždaroje kameroje, o atvirose bendrabučio tipo kambariuose, ir tai apsunkina priežiūrą bei kontrolę. Šiuo atžvilgiu Vyriausybė teigia, kad draudimas auginti ir nešioti barzdą būtinas kalinių identifikavimo ir tvarkos palaikymo tikslais.

44. Vyriausybė atkreipia Teismo dėmesį į tai, kad pareiškėjas neturėjo barzdos tuo metu, kai buvo apgyvendintas Marijampolės pataisos namuose ir kad jis barzdos neaugino po to, kai buvo lygtinai paleistas. Vyriausybė dar pažymi, kad jo sprendimas užsiauginti barzdą nebuvo pagrįstas religiniais ar kitais panašiais motyvais ir kad medicininės apžiūros metu nenustatyta jokių sveikatos problemų, dėl kurių pareiškėjas būtų negalėjęs skustis. Be to, pareiškėjui draudimo reikėjo paisyti tik dvejus metus (kol buvo įkalinimo įstaigoje). Tokiomis aplinkybėmis Vyriausybė mano, kad svarstoma priemonė neturėjo neproporcingo poveikio pareiškėjui.

2. Teismo vertinimas

a) Svarbūs bendrieji principai

45. Teismas primena, kad kaliniai iš esmės ir toliau turi visas pagrindines Konvencijoje įtvirtintas teises ir laisves, išskyrus teisę į laisvę. Akivaizdu, kad kalinys nepraranda savo teisių pagal Konvenciją vien dėl nuteistojo laisvės atėmimo bausmės statuso. Pavyzdžiui, su kaliniais negalima netinkamai elgtis, jie vis dar turi teisę į privataus gyvenimo gerbimą, teisę į saviraiškos laisvę, teisę praktikuoti savo tikėjimą, teisę į susirašinėjimo slaptumo gerbimą, teisę į santuoką ir kt. (žr. *Dickson v. the United Kingdom* [GC], no. 44362/04, §§ 67-68, ECHR 2007-V, ir nurodytas bylas). Įkalinimo aplinkybėmis, visų pirma saugumo ir nusikaltimų bei netvarkos prevencijos sumetimais, galima pateisinti minėtų kitų teisių apribojimą; vis dėlto bet koks apribojimas turi būti pagrindžiamas kiekvienu konkrečiu atveju (ibid.).

b) Minėtų principų taikymas šioje byloje

46. Pirmiausia teismas pažymi, kad šalys neginčija, jog draudimas pareiškėjui įkalinimo įstaigoje auginti barzdą apribojo jo teisę į privataus gyvenimo gerbimą, saugomą Konvencijos 8 straipsniu. Remiantis minėtos nuostatos antrąja pastraipa, reikia išnagrinėti, ar šis apribojimas buvo pagrįstas.

i) Apribojimo teisėtumas

47. Vadovaujantis Teismo praktika, formuluotė „išskyrus įstatymu numatytus atvejus“ visų pirma reiškia, kad ginčijama priemonė turi būti pagrįsta vidaus teise. Antra, ginčijamiems teisės aktams Teismo praktikoje keliami kokybės reikalavimai, t. y. jie turi būti suformuluoti pakankamai tiksliai, kad suinteresuotas asmuo galėtų juos suprasti ir, tiek, kiek įmanoma konkrečiomis aplinkybėmis, galėtų numatyti tam tikrų veiksmų pasekmes (žr., be kitų, *Khoroshenko v. Russia* [GC], no. 41418/04, § 110, ECHR 2015, ir nurodytą teismo praktiką).

48. Šiuo atveju draudimas kaliniams užsiauginti barzdą buvo nustatytas Marijampolės pataisos namų vidaus tvarkos taisyklėse, patvirtintose įstaigos vadovo (žr. šio sprendimo 17 punktą). Su šiomis taisyklėmis pareiškėjas buvo supažindintas apgyvendinus jį įstaigoje, ir jis pasirašė, patvirtindamas, kad taisyklės perskaitė ir suprato. Pareiškėjas neneigia, kad sprendimas jam buvo suprantamas ir numatomas, ir Teismas nemato pagrindo daryti priešingą išvadą.

49. Tačiau pareiškėjas tvirtina, kad tokio draudimo nustatymas pataisos įstaigos vidaus tvarkos taisyklėse buvo neteisėtas, nes jo nebuvo jokiuose aukštesnės galios teisės aktuose, kaip antai Bausmių vykdymo kodekse ar teisingumo ministro patvirtintose Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse.

50. Šiuo atžvilgiu Teismas pažymi, kad Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje pavartota „įstatymo“ sąvoka turi būti aiškinama ne formaliai, o pagal jos prasmę, t. y. turi apimti ne tik parlamento priimtus įstatymus, bet ir žemesnės galios teisės aktus bei norminius aktus, kuriuos priima ekspertinės reguliavimo institucijos, remdamosi parlamento suteiktais savarankiško reguliavimo įgaliojimais, taip pat nerašytas teisės normas (žr. *Leyla Şahin v. Turkey* [GC], no. 44774/98, § 88, ECHR 2005-XI, ir sprendime nurodytas bylas). Net jei vidaus teisėje būtų nustatyta, kad teisė į privatų gyvenimą gali būti apribota tik tam tikro lygmens teisės aktais, Konvencijos 8 straipsnyje toks reikalavimas nenustatytas.

51. Be to, Teismas pažymi, kad nagrinėdamas pareiškėjo skundą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad nors kalinių žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės galėjo būti apribotos tik Seimo priimtais įstatymais, noro auginti barzdą tokia teise ar laisve laikyti negalima, todėl tokių norų apribojimai gali būti nustatyti ir žemesnės galios teisės aktais (žr. šio sprendimo 12 punktą). Teismas primena, kad jis nenagrinėja nacionalinių teismų tariamai padarytų faktinių ar teisinių klaidų (žr. be kitų, *García Ruiz*

v. *Spain* [GC], no. 30544/96, § 29, ECHR 1999-I). Todėl Teismas, kaip ir nacionalinis teismas, yra pasirengęs pripažinti, kad ginčijamas apribojimas buvo pagrįstas vidaus teise ir atitiko Teismo praktikoje įtvirtintą „teisėtumo“ reikalavimą.

52. Teismas daro išvadą, kad draudimas pareiškėjui auginti barzdą buvo nustatytas įstatymu, kaip nurodyta Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje.

ii) Teisėtus tikslas

53. Teismas primena, kad 8 straipsnio 2 dalyje pateiktas teisės į privataus gyvenimo gerbimą išimčių sąrašas yra baigtinis ir kad jos apibrėžiamos griežtai. Kad apribojimas būtų suderinamas su Konvencija, juo visų pirma turi būti siekiama tikslo, susijusio su vienu iš toje nuostatoje išvardytų tikslų (žr. *S.A.S. v. France*, minėtas pirmiau, § 113).

54. Šiuo atveju Vyriausybė nurodo, kad draudimu kaliniams auginti barzdą siekiama užkirsti kelią netvarkai ir nusikalstamumui tarp kalinių, taip pat palaikyti higieną ir užtikrinti tvarkingą kalinių išvaizdą. Dėl pastarojo tikslo Teismas pažymi, kad Vyriausybė nepaiškino, kaip jis susijęs su bent vienu iš Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje išvardytų „teisėtų tikslų“. Kalbant apie netvarkos ir nusikalstamumo prevenciją, Vyriausybė aiškiai nenurodo, kaip leidimas pareiškėjui (ar kitiems kaliniams) auginti barzdą galėtų lemti netvarką ir nusikalstamumą, pavyzdžiui, nepaminėta jokių atvejų, kai kaliniai būtų bandę įvykdyti nusikaltimą ir veido plaukuotumas būtų kaip nors padėjęs tai padaryti. Vyriausybė taip pat neteigia, kad draudimu auginti barzdą siekta užtikrinti kalinių pagarbą visuomeninėms normoms bei standartams (žr., pavyzdžiui, *mutatis mutandis, S.A.S. v. France*, minėtas pirmiau, §§ 121–122, kur Vyriausybė rėmėsi poreikiu užtikrinti minimalių bendro gyvenimo normų laikymąsi). Tačiau, Teismo nuomone, nėra reikalo vertinti, ar ginčijama priemonė buvo siekiama teisėto tikslo, nes manoma, kad bet kokių atvejų dėl toliau išvardytų priežasčių demokratinėje visuomenėje ji nereikalinga.

iii) Būtinumas demokratinėje visuomenėje

55. Teismas primena, kad „būtinumo“ sąvoka reiškia, kad asmens teisės į privataus gyvenimo gerbimą apribojimą nulėmė neatidėliotini visuomenės poreikiai ir ypač tai, kad jis proporcingas siekiamiems teisėtiems tikslams. Spręsdamas, ar apribojimas „būtinus demokratinėje visuomenėje“, Teismas atsižvelgė į Susitariančiosioms Valstybėms suteiktą vertinimo laisvę. Kiek tos laisvės suteikiama, priklauso nuo daugelio tokių veiksnių, kaip ribojamos veiklos pobūdis ir apribojimais siekiami tikslai. Bet kokių atvejų valstybė atsakovė privalo įrodyti, kad apribojimas pagrįstas neatidėliotinais visuomenės poreikiais (žr. *Khoroshenko*, minėtas pirmiau, § 118, ir sprendime nurodytas bylas).

56. Nagrinėjamu atveju laisvės atėmimo bausmę atliekančiam pareiškėjui pataisos įstaigos vidaus taisyklėmis buvo uždrausta auginti barzdą. Šiomis

taisyklėmis nustatytas absoliutus draudimas auginti barzdą, neatsižvelgiant į jos ilgį, tvarkingumą ar kitas aplinkybes, ir konkrečiai nenumatyta kokių nors šio draudimo išimčių. Pareiškėjas administracijai pateikė du prašymus užsiauginti barzdą, bet jie atmesti kaip neatitinkantys įstaigos vidaus tvarkos taisyklių (žr. šio sprendimo 7 ir 9 punktus).

57. Nors Teismas pripažįsta, kad Susitariančiosios Valstybės iš esmės turi teisę nustatyti tam tikrus reikalavimus kalinių išvaizdai, jis primena, kad tokie apribojimai turi atitikti būtinumo ir proporcingumo reikalavimus pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį. Šiuo atveju Teismas suabejojo, ar ginčijamu 8 straipsnyje įtvirtintų pareiškėjo teisių apribojimu siekta teisėto tikslo (žr. šio sprendimo 54 punktą). Jis taip pat atsižvelgia į Seimo išvadą, pateiktą situacijoje panašioje į pareiškėjo beveik tuo pat metu, kai pareiškėjo nusiskundimai buvo nagrinėjami nacionaliniuose teismuose. Minėtoje išvadoje nurodyta, kad tokio draudimo negalima pateisinti higienos reikalavimais ar kalinių identifikavimo poreikiu (žr. šio sprendimo 19 punktą). Teismas taip pat mano, kad Vyriausybė neįrodė, kad absoliutus draudimas auginti barzdą, neatsižvelgiant į jos higienines, estetines ir kitas savybes ir nenumatant jokių išimčių (žr. šio sprendimo 56 punktą), yra proporcingas. Galiausiai, Teismas pažymi, kad pareiškėjo atveju draudimas auginti barzdą, atrodo, nebuvo taikytinas kitiems veido plaukams, kaip antai ūsams ar žandenoms, taigi kyla klausimas dėl šio draudimo nuoseklumo.

58. Atsižvelgdamas į visas šios bylos aplinkybes, Teismas mano, kad pareiškėjo sprendimas dėl barzdos auginimo buvo susijęs su Konvencijos 8 straipsniu saugomos asmenybės ir individualios tapatybės saviraiška ir kad Vyriausybei nepavyko įrodyti neatidėliotino visuomeninio poreikio, kuriuo būtų galima pagrįsti absoliutą draudimą auginti barzdą, asmeniui esant įkalinimo įstaigoje. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

II. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

59. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

60. Pareiškėjas pareikalavo atlyginti 10 000 EUR dydžio neturtinę žalą.

61. Vyriausybė teigia, kad pareiškėjo reikalaujama suma nepagrįsta ir per didelė.

62. Teismas mano, kad šios bylos aplinkybėmis pažeidimo pripažinimas savaime yra pakankamas ir teisingas atlyginimas už pareiškėjo patirtą neturtinę žalą.

B. Išlaidos ir sąnaudos

63. Pareiškėjas nereikalavo priteisti nacionaliniuose teismuose ir Teisme patirtų išlaidų ir sąnaudų. Todėl Teismas nieko nepriteisia šiuo pagrindu.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS:

1. Vienbalsiai *skelbia* peticiją priimtina.
2. Šešiais balsais prieš vieną *nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.
3. Vienbalsiai *nusprendžia*, kad teisės pažeidimo pripažinimas savaime yra pakankamas ir teisingas atlyginimas už pareiškėjo patirtą neturtinę žalą.
4. Vienbalsiai *atmeta* likusią pareiškėjo reikalavimo dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2016 m. birželio 14 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Marialena Tsirli
Kanclerė

András Sajó
Pirmininkas

Remiantis Konvencijos 45 straipsnio 2 dalimi ir Teismo reglamento 74 taisyklės 2 dalimi, prie šio sprendimo pridedama teisėjo Krzysztofo Wojtyczeko atskiroji nuomonė.

A. S.
M. T.

TEISĖJO KRZYSZTOFO WOJTYCZEKO ATSKIROJI PRIEŠTARAUJANTI NUOMONĖ

1. Pagarbiamai pareiškiu, kad nesutinku su daugumos nuomone, nes manau, kad šioje byloje 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

2. Dauguma pabrėžė tai, kad Vyriausybė atsakovė neįrodė nei kad svarstomu apribojimu siekta teisėto tikslo, nei kad jis būtinas demokratinėje visuomenėje (žr. 54 ir 57 punktus). Atsižvelgiant į šiuos motyvus, bylos baigtis priklausė nuo Vyriausybės argumentavimo per procesą Teisme sėkmės. Tai reiškia, kad valstybei ateityje gali pavykti panašų apribojimą pagrįsti, jei ji pateiks pakankamai rimtų argumentų, todėl negalima daryti bendros išvados kad barzdų uždraudimas kalėjimuose visada prieštarauja Konvencijai. Todėl šio sprendimo poveikis yra apribotas individualiu atveju.

Daugumos priimtas sprendimas paremtas numanoma prielaida, kad procesas Teisme pagrįstas rungimosi principu, o Teismui tenka ribotas vaidmuo sprendimą priimti remiantis šalių argumentais, nevertinant atskirų bylos aspektų savo iniciatyva. Nemanau, kad Teismas turėtų vadovautis tokiu bylos nagrinėjimo metodu. Nei Konvencijoje, nei Teismo reglamente Teismui nedraudžiama savo iniciatyva vertinti faktinių ar teisinių bylos aspektų. Šiuo atžvilgiu norėčiau pažymėti, kad šioje byloje taikyta metodika turi rimtų trūkumų. Visų pirma, bylos baigtis priklauso nuo argumentavimo kokybės. Antra, sunku nustatyti bendrus teisės principus, kuriuos būtų galima pritaikyti panašiose bylose. Trečia, Aukštosioms Susitariančiosioms Šalims suteikiama vertinimo laisvė kinta ir priklauso nuo jų Teisme pateiktų argumentų įtikimumo. Ketvirta, minėta metodika nesuderinama su prielaida, kad procesas Europos Žmogaus Teisių Teisme turėtų pasitarnauti ne tik šalių asmeniniams interesams, bet ir viešajam interesui.

3. Taip pat pažymėtina, kad dauguma pabrėžia absoliutų barzdų draudimo Lietuvos įkalinimo įstaigose pobūdį (žr. 58 punktą). Kitaip tariant, dauguma, regis, konstatavo 8 straipsnio pažeidimą dėl to, kad svarstomas draudimas yra absoliutus, taip duodama suprasti, kad numačius išimtis draudimas pagal Konvenciją būtų vertinamas kitaip. Tai dar labiau apriboja galimą bendrą šioje byloje priimto sprendimo poveikį.

4. Dauguma teigia, jog „nėra reikalo vertinti, ar ginčijama priemone buvo siekiama teisėto tikslo, nes mano, kad bet koku atveju dėl toliau išvardytų priešasčių demokratinėje visuomenėje ji nereikalinga“ (žr. 54 punktą *in fine*). Toks požiūris vertintinas kritiškai metodikos požiūriu, nes teisėtas tikslas yra viena iš būtinų proporcingumo sąlygų. Proporcingumas gali būti vertinamas tik atsižvelgiant į siekiamus tikslus. Jei nėra teisėto tikslo, proporcingumo vertinimas netenka prasmės.

5. Kaip teigia dauguma, „atsižvelgdamas į visas šios bylos aplinkybes, Teismas mano, kad pareiškėjo sprendimas dėl barzdos auginimo buvo susijęs su Konvencijos 8 straipsniu saugomos asmenybės ir individualios tapatybės

išraiška“. Sprendžiant iš argumentų formuluotės, dauguma nebūtų konstatavusi pažeidimo, jei asmens sprendimas dėl barzdos auginimo nebūtų susijęs su jo asmenybės ir individualios tapatybės išraiška. Kadangi plačiau nepaaiškinta, sunku suprasti, į kokias aplinkybes reikia atsižvelgti vertinant, ar sprendimas užsiauginti barzdą susijęs su asmenybės ir individualios tapatybės išraiška.

6. Įkalinimas neišvengiamai apriboja asmens laisvę pagal įkalinimo įstaigoje galiojančias taisykles. Įkalinimo įstaigos taisyklėmis turi būti nustatytos bendro gyvenimo laisvės atėmimo vietoje sąlygos ir užtikrintas būtinas drausmės lygis. Tai neišvengiamai reiškia tam tikrą kalinimo sąlygų suvienodinimą. Pavyzdžiui, daugelyje valstybių kaliniai privalo dėvėti uniformas, o tai gerokai apriboja galimybes išreikšti savo asmenybę ir individualią tapatybę pasirenkant drabužius. Todėl manęs neįtikino argumentas, kad nagrinėjamas apribojimas nepatenka į Aukštosioms Susitariančiosioms Šalims suteiktos vertinimo laisvės nustatant kalėjimų taisykles taikymo sritį.

Dar norėčiau pažymėti, kad gerokai griežtesni su laisvės atėmimu nesusiję asmeninės laisvės apribojimai buvo pripažinti suderinamais su Konvencija. Kaip pavyzdį galima paminėti draudimą viešose vietose dėvėti islamiškas burkas (žr. *S.A.S. v. France* [GC], no. 43835/11, ECHR 2014 (ištraukos)), taip pat draudimą tam tikrose valstybės institucijose dėvėti islamiškas skaras (žr. *Sevgi Kurtulmuş v. Turkey* (dec., no. 65500/01, 2016-12-24)). Mano nuomone, Teismo praktika šiais klausimais nėra nuosekli.

7. Sutinku, kad absoliutus barzdų draudimas kalėjimuose gali tam tikromis aplinkybėmis sukelti problemų Konvencijos požiūriu, pavyzdžiui, kai sprendimas užsiauginti barzdą susijęs su tikėjimo taisyklėmis arba nulemtas konkrečių sveikatos problemų. Tačiau pareiškėjas tokių konkrečių aplinkybių nenurodė. Mano nuomone, Teismas neturėtų iš principo ginčyti bendrų be išimčių taikomų priemonių („absoliučių draudimų“), jei jų įgyvendinimas konkrečios bylos aplinkybėmis nėra nesuderinamas su Konvencija (žr. mano atskirąją nuomonę byloje *Firth ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 47784/09, 47806/09, 47812/09, 47818/09, 47829/09, 49001/09, 49007/09, 49018/09, 49033/09 ir 49036/09, 2014-08-12).